

УДК 368.5

Потійко С. В.

Науково-навчальний центр «Інститут аграрної економіки»

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ОБ'ЄКТІВ СТРАХУВАННЯ ТА ЗБИТКІВ ВІД НАСТАННЯ СТРАХОВИХ ПОДІЙ

Стаття присвячена вдосконаленню облікового забезпечення оцінки об'єктів страхування та збитків від настання страхових подій на підприємствах сільського господарства. Проаналізовано сукупність показників для аналізу системи страхування на сільськогосподарському підприємстві, зроблено дослідження поняття оцінки об'єктів у страхуванні, зокрема в агрострахуванні. Розкрито роль оцінки майна, оскільки вона є головним чинником формування страхової суми, страхового платежу або страхового відшкодування. Від неї залежить фінансовий результат роботи підприємства.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування, оцінка, страховий випадок, страхова вартість, розмір збитків, страховий акт.

Постановка проблеми. Правильне оцінювання об'єктів страхування та визначення розміру страхового відшкодування є одними з головних чинників обліку, контролю, аналізу підприємства та управління ним. Саме правильно визначене облікове забезпечення оцінки майна сільськогосподарського підприємства як під час укладання договору страхування, так і під час визначенні розміру збитків відіграє важливу роль у системі функціонування підприємства загалом, тому необхідно виробити єдиний порядок та правила визначення цих об'єктів страхування в аграрному секторі економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена тематика розглядалася в працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Для дослідження цієї теми слід звернутися до праць Е. Майера, Т. Манна, М.Г. Данілочкіна, О.О. Жевави, М.Ю. Іванової, В.І. Іонова, О.М. Кармінського, Е.С. Мінаєва, Т.А. Лев, В.П. Лисенко, О.О. Терещенко, Г.Ф. Шепітко та інших вчених. Проте наявні дослідження мають загальний характер, а інформативний дискурс залишається предметом подальших обговорень, доопрацювань та досліджень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішені проблеми пов'язані з розрахунком та методикою розрахунку оцінки майна сільськогосподарського підприємства, що підлягає оформленню договору страхування, методикою розрахунку страхового відшкодування в разі настання страхової події, розглядом низки чинників, які впливають на цю методику.

Мета статті полягає в дослідженні порядку оцінювання майна, розрахунку розмірів збитків від настання страхової події, внесенні пропозицій щодо їх удосконалення; дослідженні методики визначення сукупності показників оцінки об'єктів під час укладання договору страхування та відшкодування збитків в разі настання страхового випадку на підприємствах аграрного сектору економіки. Для написання статті використано економічні та статистичні дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. З економічної точки зору тлумачний словник нам дає визначення оцінювання як процесу вираження господарських цінностей у грошовій формі. На думку страховиків, оцінка (іншими словами, страхова вартість) – це критерій оцінки страхового ризику в майновому страхуванні. Найчастіше в практиці використовується дійсна, початкова або заявлена вартість майна. У страхуванні існує таке поняття, як експертна оцінка майна, тобто розмір такої оцінки залежить від конкретної особи (експерта), а правильність її визначення несе низку економічних показників, від яких залежать функціонування компанії, її місце на ринку.

Щодо вдосконалення облікового забезпечення оцінки об'єктів страхування слід звернутись до Національного стандарту № 1 « Загальні оцінки майна та майнових прав», за якого об'єктами оцінки є майно та майнові права [2].

Одним з надійних захистів від ризиків повного або часткового псування майна внаслідок природних, техногенних явищ, протиправних дій третіх осіб є процес страхування, що має правильне

проведення та визначення оцінки об'єкта під час укладання договору. Закон України «Про страхування» наголошує на тому, що за завищення страхової вартості щодо ринкової (справжньої) вартості майна договір страхування вважається недійсним на суму такого перевищення [3], тобто незалежно від того, на яку суму було застраховане майно, страховий захист діє в межах ринкової вартості майна.

У процесі страхування будь-якого об'єкта ключову роль відіграє оцінка:

- оцінка під час укладання самого договору страхування, тобто визначення розміру страхової суми, на яку буде застрахований конкретний об'єкт;

- оцінка розміру страхового відшкодування в разі настання страхової події, що є ключовим показником визначення всіх подальших розрахунків.

Під час оформлення договору страхування представники обох сторін оглядають та фіксують стан об'єкта страхування, обговорюють умови страхування, а саме ризики, терміни, вартість об'єкта. Результатом переговорів є підписання акта передстрахового огляду, заяви на страхування, карти-схеми полів (в разі страхування посівів), заключення самого договору страхування. Оцінювання об'єкта страхування здійснюють представники страхової компанії на основі даних, наданих сільгоспвиробниками. Не здійснюється оцінювання страховиками лише за індексного страхування посівів, адже об'єкти страхування в цьому разі надають замовники такої послуги. Під час страхування сільськогосподарських культур страхові компанії оцінюють їх вартість за собівартістю виробництва, тобто витратами або за вартістю майбутнього врожаю [11, с. 160–242]. Рівень застрахованої врожайності визначається за останні п'ять років, але не береться до уваги вартість одиниці сільгосппродукції, яка має бути на рівні середньої багаторічної ціни.

Класифікацію об'єктів оцінки, зокрема під час страхування майна сільськогосподарського підприємства, наведено в табл. 1.

У майновому страхуванні об'єктів найчастіше для визначення страхової оцінки береться балансова вартість майна з урахуванням зносу.

В разі настання страхового випадку оцінка розміру страхового збитку відіграє також не останню роль в структурі підприємства [8, с. 52–55]. Однак відповідне інформаційне забезпечення під час оцінювання вартості повністю знищеного майна або знеціненої частини ушкодженого майна за страховою оцінкою має певні недоліки. Непрофесійна, неякісна та недостовірна оцінка в такому разі може привести до серйозних негативних наслідків. Оскільки немає чіткої методики оцінки збитку в разі настання страхової події, більшість страхових компаній занижує суми страхових виплат, керуючись різними видами методик визначення оцінки.

Методика розрахунку оцінки збитку страхового відшкодування в сільському господарстві зале-

жить від таких чинників, як об'єкт страхування, вид ризику, вартість застрахованого об'єкта, розмір страхової суми застрахованого об'єкта. Однак перш за все потрібно оцінити факт настання страхового випадку за заявою страхувальника. Лише тоді, коли факт настання страхового випадку буде доведено, оцінюються розмір збитку та розмір страхового відшкодування. Найбільшим попитом у сільгоспвиробників користується програма зі страхування, за якої відшкодовуються фактичні витрати на вирощування посівів внаслідок повної їх загибелі на всій площі або частині.

Щодо страхування тварин, яке набуло великого поширення в країнах Європи, то розмір страхової суми оцінюється ринковою вартістю об'єкта страхування, а страхове відшкодування – в розмірі понесеного збитку, але воно має не перевищувати страхової суми, тому виплачується не більше 70% збитку.

Відповідно до Закону України «Про страхування» розроблені практичні рекомендації [9] щодо врегулювання страхової виплати, які неоднозначно стосуються також сільськогосподарських підприємств. Вони визначають єдиний підхід до визначення збитку. Рекомендації передбачають негайне сповіщення про подію, яка має ознаки страхового випадку, у відповідні служби (правоохоронні органи, МЧС); сповіщення страховика та його письмове повідомлення; вжиття всіх заходів щодо зменшення подальших збитків; подачу страховику всієї необхідної документації та інформації про настання страхового випадку.

Оцінка розміру страхової виплати, в результаті якої готується та підписується страховий акт, також залежить від переліку документів щодо настання страхової події. Цей перелік має невичерпний характер, регулюється внутрішньою політикою страхової компанії. Більшість страховиків формує звіт по оцінці матеріального збитку внаслідок настання страхової події, який містить:

- 1) висновки вартості об'єкта оцінки;

- 2) акт огляду пошкодженого майна;

- 3) договір страхування;

- 4) акт проведення розслідування, дослідження настання страхової події;

- 5) фотоматеріали пошкодженого об'єкта;

- 6) різні висновки, рахунки-фактури тощо.

В результаті оцінювання розміру страхового збитку формується страховий акт (акт розрахунку страхового відшкодування), тобто документ, який складається страховиком у формі, що визначена страховиком, який кваліфікує подію як страховий або нестраховий випадок, та в якому зафіксовані розмір завданих збитків та сума страхового відшкодування.

На практиці оцінка об'єктів агрострахування включає визначення страхової суми, визначення розміру страхового відшкодування. Найчастіше вона надається за даними, наведеними в табл. 2.

В разі повного знищення застрахованого майна внаслідок настання страхового випадку страхова оцінка збігається із сумою збитку та страхового

Таблиця 1

Класифікація об'єктів оцінки під час страхування майна сільськогосподарського підприємства

Об'єкти оцінки під час страхування майна сільськогосподарського підприємства			
матеріальна форма		нематеріальна форма	цілісний майновий комплекс
Нерухоме майно (будівлі, споруди)	Рухоме майно (майно, яке не є нерухомістю)	Фінансові інтереси та майнові права (паї, цінні папери, векселі, опціони)	Об'єкти, які дають змогу проводити певну господарську діяльність (підприємства, структурні підрозділи, цехи)

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1; 8]

Таблиця 2

Оцінка об'єктів страхування

№	Визначення	Розрахунок
1	Страхова премія (платіж), грн.	Визначається як добуток страхової суми (грн.) та страхового тарифу (%).
2	Страхове відшкодування (збиток), грн.	Визначається як різниця між страховою сумою (грн.) та вартістю отриманого врожаю (грн.).
3	Внутрішній тариф, %	Визначається як відношення страхової премії (грн.) до максимального обсягу страхового захисту (грн.).
4	Застрахована врожайність, ц/га	Визначається як добуток середньої врожайності (ц/га) та покриття (%).
5	Страхова вартість, грн.	Визначається як добуток площі посівів (га) та витрат на одиницю площі (грн./га).
6	Страхова сума, грн.	Визначається як добуток страхової вартості (грн.) та покриттям (%).
7	Страхова вартість, грн.	Визначається як добуток площі посівів (га), середньої врожайності (ц/га) та ціни реалізації (грн./ц).

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1; 2; 3; 11]

відшкодування, оскільки воно застраховане по повній балансовій вартості.

Отже, сьогодні вкрай потрібне вдосконалення методичних підходів до оцінювання майна. Цьому сприяють:

– висока вартість страхування, тобто відсутній єдиний порядок для оцінювання та розрахунку вартості страхового тарифу (підсумком цього є те, що в різних компаніях тарифи на один і той же продукт за однієї і тієї ж статистики різняться);

– висока територіальна диференціація страхових тарифів, їх невідповідність реальній вартості договорів у різних регіонах, що значною мірою впливає з відсутності єдиних підходів до здійснення сільськогосподарського страхування, а також комплексної системи галузевого перестраховування.

Наступним етапом оцінювання є розроблення її документального оформлення, яка забезпечила б достовірну інформацію для прийняття певних управлінських рішень. У цьому разі слід враховувати особливості та спеціалізацію конкретної аграрної компанії, її фінансові можливості. Доцільно запровадити ведення додаткових реєстрів бухгалтерського обліку, в яких слід розділити їх на реєстри, що стосуються оцінювання

самого об'єкта страхування, та реєстри, пов'язані зі страховими виплатами. Структура цих реєстрів повинна складатися з повного переліку майна, що може підлягати страхуванню в розрізі будівель, споруд, сільськогосподарських культур, тварин, поголів'я великої рогатої худоби.

Висновки. Неоднозначно під час укладання договору страхування розмір страхової суми може бути значно заниженим, оскільки від неї залежить страховий платіж. Чим менше страхова сума, тим нижче страховий платіж, і навпаки. Ця дія може бути зроблена навіть за бажанням страхувальника, але вона має негативні наслідки в результаті настання страхової події, адже розмір збитку здебільшого не повинен перевищувати розмір страхової суми. Це несе низку конфліктів між сторонами страховика й страхувальника та недовіру один до одного. Отже, одним з головних завдань є чітке поняття як оцінки під час визначення страхової суми об'єкта, так і оцінки під час визначення розміру страхової виплати. Правильність їх нарахування в бухгалтерському обліку, розподіл доходів і витрат приведуть до стійкого положення сільськогосподарських підприємств на ринку аграрних послуг, політики сільського господарства в нашій країні.

Список використаних джерел:

1. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2658-III / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003п> (дата звернення: 18.12.2018).
2. НСО № 1:2003. Загальні засади оцінки майна та майнових прав : затв. Кабінет Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440.
3. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main> (дата звернення: 05.01.2019).
4. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. Київ : Товариство «Знання» ; КОО, 2008. 374 с.
5. Борисова В.А. Організаційно-економічний механізм страхування. Суми : Довкілля, 2001. 194 с.
6. Криворучко А.В. Розвиток страхового ринку в сільському господарстві. Київ : Економіка АПК, 2008. С. 66–70.
7. Роїна О.М. Страхування в Україні: нормативно-правове регулювання. Київ : КНТ, 2006. 420 с.
8. Бабин В.А. О практических аспектах оценки риска в бизнесе. *Управление риском*. 2003. № 2. С. 52–55.
9. Правила добровільного страхування тварин (за видом добровільного страхування майна іншого, ніж залізничний, наземний, повітряний, водний транспорт, вантаж або багаж (вантажобагаж)) від 20 березня 2007 р. № 21104. Київ : Методичні рекомендації, 2007.
10. Портал про сільськогосподарське страхування. URL: <http://www.agroinsuranc.com> (дата звернення: 25.12.2018).
11. Головка В.І., Якубович В.А. Основи страхування сільськогосподарських культур : навчальний посібник для аварійних комісарів. Київ, 2012. С. 160–242.

Потийко С. В.

Научно-учебный центр «Институт аграрной экономики»

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОЦЕНКИ ОБЪЕКТОВ СТРАХОВАНИЯ И УБЫТКОВ ОТ НАСТУПЛЕНИЯ СТРАХОВЫХ СОБЫТИЙ

Резюме

Статья посвящена совершенствованию учетного обеспечения оценки объектов страхования и убытков от наступления страховых событий на предприятиях сельского хозяйства. Проанализирована совокупность показателей для анализа системы страхования на сельскохозяйственном предприятии, сделано исследование понятия оценки объектов в страховании, в частности в агростраховании. Раскрыта роль оценки имущества, поскольку она является главным фактором формирования страховой суммы, страхового платежа или страхового возмещения. От нее зависит финансовый результат работы предприятия.

Ключевые слова: сельскохозяйственное страхование, оценка, страховой случай, страховая стоимость, размер убытков, страховой акт.

Potiiko S. V.

Scientific and Educational Center “Institute of Agrarian Economics”

IMPROVEMENT OF ACCOUNTING ASSESSMENT OF INSURANCE AND LOSS OF OBJECTIVES FROM THE INSURANCE EVENT

Summary

The article is devoted to the improvement of the accounting for the assessment of insurance objects and losses from the onset of insurance events at agricultural enterprises. The aggregate of indicators for the analysis of the insurance system at the agricultural enterprise is analyzed, the concept of the assessment of objects in insurance, in particular, in agro insurance, has been made. This article describes the role of valuation of property, because it is the main factor in the formation of the sum insured, insurance payment or insurance indemnity. It depends on the financial result of the company.

Keywords: agricultural insurance, estimation, insurance case, insurance value, amount of losses, insurance certificate.